

Культура мовлення вихователя

У наш час, коли українська національна мова перебуває на новому етапі свого відродження й розквіту, особливої ваги набуває виховання культури усного мовлення — цього найважливішого засобу людського спілкування.

Прищеплювати культуру мовлення слід з перших років життя дитини. Для цього потрібно, щоб діти чули від дорослих зразкове мовлення, яке відповідає літературним нормам даної мови.

Вихователі, яким доводиться вчити малюків українському мовленню, повинні самі не тільки бездоганно володіти літературними нормами української мови, а й знати, що означають поняття «норма мови», «літературні норми», «культура мовлення».

Розгляньмо ці поняття. Норма літературної мови — це головне поняття вчення про правильність мовлення та його культуру.

Мовна норма — це усталені правила вимови і правопису, добору слова, граматичної форми, синтаксичної конструкції (речення), закріплені у словниках та довідниках. «Нормою літературної мови визнається відносно стійкий спосіб мовного вираження, який відображує внутрішні закономірності розвитку мови, соціально прийнятій і закріпленій у кращих зразках сучасної літератури».

Основними ознаками норми літературної мови є відносна стійкість, загальнозживаність, обов'язковість.

Літературна мова у кожного народу єдина і виступає найважливішим засобом спілкування людей у межах усієї нації. Українська літературна мова — це мова всього українського народу (усна і писемна), «яка підкоряється історично складеним нормам вимови і письма, що встановлюються протягом тривалого часу народом; його передовими діячами культури, літератури, мистецтва і потім схвалюються відповідними державними органами як загальноприйнятий зразок, обов'язковий для всіх».

Існують орфоепічні (фонетичні), лексичні, граматичні, фразеологічні та стилістичні норми.

Орфоепічні (фонетичні) норми, — це єдині правила вимови окремих звуків та звукосполучень, це літературна вимова слів та слівосполучень, яка представлена у тлумачних та орфоепічних словниках, довідниках української вимови.

Лексичні норми — це правила вживання окремих слів та слівосполучень відповідно до їх семантичних значень.

Граматичні норми — це обов'язкові правила зміни та поєднання слів у простих та складних реченнях.

Фразеологічні норми — це закріплене в літературній мові вживання стійких зворотів, які, мають своє значення (семантику) та постійний склад своїх компонентів. Кожній мові притаманні свої фразеологічні звороти, Норми їх вживання, визначені у тлумачних та фразеологічних словниках.

Стилістичні норми — це специфічні прийоми та засоби, які допомагають правильному вираженню думки.

Отже, кожна людина, незалежно від місця її проживання, користуючись українською літературною мовою, не може у вимові вживати місцеві

особливості, які б порушували її єдність і сталість норм.

Норми літературної мови не є назавжди визначеними, сталими, незмінними, вони творяться в практиці мовного спілкування, при цьому виникають порушення існуючої норми, з'являються нові мовні норми.

Залежно від мети, змісту і характеру висловлювання в різних мовних ситуаціях добираються відповідні мовні засоби.

Єдність мовних засобів і форм висловлення залежно від сфери застосування і функцій літературної мови називають стилем мови. Розрізняють розмовно-побутовий, художній, офіційно-діловий, публіцистичний, офіційно-ораторський та науковий стилі мови.

Мова є однією з важливих ознак загальної культури та культури мовлення.

Культура мовлення — це сукупність і система комунікативних якостей мовлення; володіння літературними нормами на всіх мовних рівнях, в усній та писемній формі мовлення, вміння користуватися мовностилістичними засобами і прийомами з урахуванням умов і цілей комунікації; упорядкована сукупність нормативних мовленнєвих засобів, вироблених практикою людського спілкування, які оптимально виражають зміст мовлення і задовольняють умови і мету спілкування

З практичної точки зору культура мовлення — це бездоганно правильне користування лексичними, граматичними, орфоепічними, стилістичними, фразеологічними нормами літературної мови, вживання нормативних наголосів у словах. Це вміння активно застосовувати в мовленнєвій практиці мовні закономірності, «мовні ідеали», притаманні тільки цій мові.

Культура мовлення — це «...загальноприйнятий мовний етикет: типові формули вітання, прощання, побажання, запрошення..., які змінюються залежно від ситуації спілкування, від соціального стану, освітнього, вікового рівня тих, хто спілкується».

Основними ознаками культури мовлення є його правильність, точність, чистота, багатство (різноманітність), логічність, виразність, доречність. Оцінні еталони культури мовлення: «правильно — неправильно», «добре — недобре», «точно — неточно», «виразно — невиразно», «доречно-недоречно».

Уміння правильно говорити прищеплюється в ранньому дитинстві, формується в стінах дошкільного закладу та в школі, а потім удосконалюється протягом усього життя в процесі спілкування. Погане, засмічене мовлення — це показник невихованості людини, це збитки навчально-виховного процесу в дитячому садку, школі, вузі. Відомий педагог К. Д. Ушинський зазначав: «...у нас часто трапляються особи дуже розвинені, обізнані й розумні, які хочуть вам сказати про яку-небудь справу, але є справжніми мучениками... набридають слухачеві, стомлюють його і часто втрачають багато в житті через те, що школа не подбала, щоб розвинути в них вчасно дар слова».

Отже, завдання вихователя дошкільного закладу — своєчасно сформувати культуру мовлення.

Погане, неправильне, засмічене мовлення вихователя є причиною неправильного мовлення дітей. Діти — майбутні носії національної мови, тому

вихователю дошкільного закладу необхідно ставитися до культури мовлення, не тільки як до професійного обов'язку, а й як до соціального явища.

Ось чому для підвищення рівня мовленнєвої культури майбутньому вихователю необхідно дотримуватися цілого ряду вимог .

— навчитися чути себе, слухати співрозмовника, прислухатися до мовлення дикторів радіо, телебачення, акторів та різних соціальних груп населення — вчитися в них різноманітності мовлення;

— виробити звичку постійно читати художні твори, поезію українською мовою;

— постійно тренувати пам'ять, запам'ятовуючи образні вирази, прислів'я, приказки, скоромовки, влучно використовуючи їх у процесі спілкування з дітьми;

— спілкуючись двома (російською та українською) мовами, добре володіти літературними нормами кожної з них, осмислювати їх специфіку, не допускати змішування мовних явищ, своєчасно виправляти прояви інтерференції. Для цього слід виробити звичку постійно керуватись словниками (російсько-українським, українсько-російським, орфографічними словниками української мови, словником наголосів, тлумачними та фразеологічними словниками), довідниками з української мови;

— постійно стежити за змінами літературних норм вимови, давати дітям тільки бездоганно правильні мовні зразки, своєчасно коригувати мовленнєві навички відповідно до вимог часу;

— не вживати модних слів, слів-штампів, жаргонних слів, місцевих діалектизмів та своєчасно виправляти їх у дитячому мовленні;

— не припускатися помилок інтерферуючого характеру, як-от: по плану, по програмі, по дорученню (за планом, за програмою, за дорученням).

У кожного педагога має бути свій мовний етикет і мовний стиль, який визначається не тільки правильною вимовою, а й бездоганим володінням позамовними засобами (мімікою, жестами, темпом мовлення тощо). Вихователь повинен бути мовлянином, носієм живого українського слова. «Байдужість до власної мови — безкультурність, дикунство, байдужість до мови конкретного народу — аполітизм, байдужість до рідної мови — бездуховність, яка зазіхає на майбутнє народу і його мови».